

บริบทและแนวทางการพัฒนา: กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุดรธานี
Context and Development Issues: A Case Study of Uttaradit Community Healthy Products

ปิยวรรณ ปาลาศ¹ วิภา ประพินอักษร² วรรณกนก เชื้อนสุข² ดรุณี มูลโรจน์² นันทา เบ็ญเนตร² และ เฉษฐา มิ่งฉาย²
Piyawan Palas¹ Wipa Prapinagsorn² Wankanok Khuansuk² Darunee Munrot² Nantha Pengnet² and Chedsada Mingchai²

Abstract

The purposes of this research were to study and find the issues for development of Uttaradit community healthy products. Brainstorming, Focus group, and microbiological analysis in laboratory were investigated. Content analysis was conducted in order to synthesize the context and development issues. The quality analysis from 44 products, it was found that 97.72% had an equivalent with standard of yeast index, 100% with fungi index and 93.18% with total plate count index. The process of the product had a limit for applying an appropriate technology that could be guarantee safety of producer and consumer. The products need the identity of the packaging and observation in the requirement of the consumers was not investigated. The basis and technique of sanitary process should be emphasized to contain food chain system and able to traceability the product. The identity of the Uttaradit healthy product should be rapidly investigated. In addition, the network center of the community with co-ordinate organization should be constructed to raise the quality and standard of product system.

Key Words: community products, community healthy products, product development

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุดรธานี ผ่านการระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ทางห้องปฏิบัติการ และการสังเคราะห์ประเด็นสำคัญทางวิชาการและนำเสนอผลการวิจัยผ่านการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการตรวจวิเคราะห์คุณภาพด้านจุลินทรีย์ของผลิตภัณฑ์จำนวน 44 รายการ พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่มีปริมาณเชื้อยีสต์ รา และจุลินทรีย์ทั้งหมดอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน คิดเป็นร้อยละ 97.72, 100 และ 93.18 ตามลำดับ สำหรับทางด้านกระบวนการผลิตพบว่ามีข้อจำกัดในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมนำไปสู่การรับรองมาตรฐานเพื่อความปลอดภัยของผู้ผลิตและผู้บริโภค ด้านบรรจุภัณฑ์ขาดความเป็นเอกลักษณ์ และไม่มีการศึกษาความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคสินค้า สำหรับแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนของจังหวัดอุดรธานีนั้น ควรเพิ่มการพัฒนาความรู้และทักษะทางวิทยาศาสตร์ด้านการผลิตที่ดีให้ครบวงจรของห่วงโซ่อาหาร และต้องสามารถทวนสอบสินค้าเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค รวมทั้งต้องเร่งสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนของจังหวัดอุดรธานี นอกจากนี้ควรมีสวนย์กลางเครือข่ายพหุภาคีผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนในลักษณะองค์กรประสานงานในการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนในเชิงระบบ

คำสำคัญ: ผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์

¹ สำนักงานวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

¹ Research and Development Office for Community Product, Faculty of Agriculture, Uttaradit Rajabhat University, Uttaradit 53000

² โปรแกรมวิชาเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

² Agriculture and Agro-Industry Program, Faculty of Agriculture, Uttaradit Rajabhat University, Uttaradit 53000

คำนำ

“บริบทและแนวทางการพัฒนา:กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยมีโจทย์หลักที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย 1) การสังเคราะห์สถานการณ์ของผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชน 2) การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชน 3) การพัฒนารูปลักษณ์และบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชน 4) การพัฒนากระบวนการตลาดของผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชน และ 5) การพัฒนาศูนย์กลางเครือข่ายผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชน

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาครั้งนี้ ผสมผสานวิธีวิทยาการวิจัยหลายวิธีทั้งทางคุณภาพและปริมาณ เช่น การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชน การสนทนากลุ่มกับกลุ่มเป้าหมาย การระดมความคิดเห็นกับกลุ่มผู้ผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์และภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 112 ราย และผลการตรวจวิเคราะห์ทางห้องปฏิบัติการในตัวอย่างผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชน จำนวน 44 รายการ มาสังเคราะห์ร่วมกับองค์ความรู้ทางวิชาการในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง และเรียบเรียงเป็นเอกสารวิชาการผ่านการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผล

1. สถานการณ์ของผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์

ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์โดยรวมของโลกในปัจจุบันที่มุ่งเน้นเรื่องความปลอดภัยของอาหาร โดยที่ประเทศไทยก็มีนโยบายที่เน้นการส่งออกสินค้าประเภทอาหารเพื่อสร้างศักยภาพทางการแข่งขัน นอกจากนี้ผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ เช่นการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจจากเดิมที่เป็นแบบพอกินพอใช้ (Subsistence Economy) มาเป็นแบบแข่งขันเสรีหรือระบบทุนนิยม การพัฒนาระบบการตลาดจากในชุมชนหรือท้องถิ่นมาเป็นการตลาดแบบสินค้าจำนวนมาก (Mass Product) สาเหตุดังกล่าวเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสินค้าผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้จากผลจากการศึกษาพบว่า ผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์ในช่วงปี 2550-2551 มีสภาพปัญหาหลักใน 4 ด้าน คือ ด้านกระบวนการผลิต ด้านคุณภาพมาตรฐานของวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ ด้านบรรจุภัณฑ์ และด้านการตลาด ดังรายละเอียด คือ

1.1 **ด้านกระบวนการผลิต** พบว่า สถานที่ผลิตยังไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์การผลิตที่ดี พบการปนเปื้อนสิ่งต่างๆ ในผลิตภัณฑ์ ขาดองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการผลิต รวมถึงทักษะบางประการในการผลิต โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) ที่นำไปสู่การรับรองมาตรฐานเพื่อความปลอดภัยของผู้ผลิตและผู้บริโภค อีกทั้งพบว่าขาดการจัดการผลผลิตที่เหลือจากกระบวนการผลิต ที่จะสามารถช่วยลดต้นทุนและลดปัญหาด้านสภาพแวดล้อมได้

1.2 **ด้านคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์** พบว่า ขาดการคัดคุณภาพวัตถุดิบตั้งต้น ส่งผลให้มีการคัดทิ้งจำนวนมากและกระทบถึงต้นทุนการผลิต อีกทั้งพบการขาดแคลนวัตถุดิบที่มีตามฤดูกาล ทำให้ขาดความต่อเนื่องในตัวผลิตภัณฑ์ ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของระบบการตลาดและผู้บริโภค นอกจากนี้พบปัญหาเรื่องขาดข้อมูลทางวิชาการในเรื่องอายุการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ และขาดความรู้ในการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาที่นำมาเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์

1.3 **ด้านบรรจุภัณฑ์** ปัญหาที่สะท้อนออกมาคือ บรรจุภัณฑ์ที่ใช้ขาดความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทำให้ไม่สามารถสร้างความแตกต่างกับผลิตภัณฑ์อื่น อีกทั้งบรรจุภัณฑ์บางประเภทไม่เหมาะสมกับชนิดของผลิตภัณฑ์ ส่งผลต่อความปลอดภัยของผู้บริโภค รวมถึงการขาดที่ปรึกษาเฉพาะทางในเรื่องของการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และขาดการรวมกลุ่มเพื่อการจัดการในเรื่องบรรจุภัณฑ์เพื่อการลดต้นทุนการผลิต

1.4 **ด้านการตลาด** ปัญหาด้านนี้พบประเด็นการลอกเลียนแบบสินค้า การใช้วิธีการลดราคาสินค้าเพื่อการแข่งขันมีผลทำให้ผู้ผลิตต้องลดต้นทุนการผลิตโดยลดคุณภาพและมาตรฐานของสินค้า ทำให้สินค้ามีคุณภาพลดลงและส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคโดยตรง อีกทั้งการขาดองค์ความรู้ในการศึกษาถึงความต้องการสินค้าของกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย

2. ผลการตรวจวิเคราะห์คุณภาพผลิตภัณฑ์ทางห้องปฏิบัติการ

ผลการตรวจวิเคราะห์คุณภาพผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์ ปี พ.ศ. 2551 จำนวน 44 รายการ (Table 1) ดำเนินการโดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุตรดิตถ์ และตรวจวิเคราะห์โดยศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์พิษณุโลก โดยผลการตรวจวิเคราะห์คุณภาพทางจุลินทรีย์ โดยวิธี Bacteriological Analytical Manual (BAM) พบว่า

2.1 จำนวนยีสต์ มาตรฐานสากลกำหนดให้จำนวนยีสต์ไม่เกิน 10,000 โคโลนีต่อกรัม ผลจากการตรวจวิเคราะห์พบว่าผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุดรดิตถ์มีจำนวนยีสต์อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ร้อยละ 97.72 (43 รายการ) และเกินกว่าเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าวร้อยละ 2.28 (1 รายการ)

2.2 จำนวนเชื้อรา มาตรฐานสากลกำหนดให้จำนวนเชื้อราไม่เกิน 500 โคโลนีต่อกรัม จากตัวอย่างที่ส่งตรวจทั้งหมด 44 รายการ ผลการตรวจวิเคราะห์พบว่าผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุดรดิตถ์ทุกรายการ (ร้อยละ 100) อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

2.3 จำนวนจุลินทรีย์ทั้งหมด มาตรฐานสากลกำหนดให้จำนวนจุลินทรีย์ทั้งหมดมีไม่เกิน 1,000,000 โคโลนีต่อกรัม จากการตรวจวิเคราะห์พบว่าผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุดรดิตถ์มีจำนวนจุลินทรีย์ทั้งหมดอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ร้อยละ 93.18 (41 รายการ) และมีผลิตภัณฑ์ที่มีจำนวนจุลินทรีย์ทั้งหมดเกินกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ร้อยละ 6.82 (3 รายการ)

Table 1 Microbiological Analysis of Uttaradit Community Healthy Product* (N = 44)

Item / Criteria	Product Standard	
	Number	Percentage
Yeast ($\leq 10,000$ cfu/g**)	43	97.72
Mold (≤ 500 cfu/g)	44	100
Total Count ($\leq 10,000,000$ cfu/g)	41	93.18

* Regional Medical Science Center Phitsanulok (2008)

** cfu/g = colony forming unit per gram

3. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุดรดิตถ์

3.1 ด้านการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ควรดำเนินการจัดทำระบบการจัดการความปลอดภัยในอาหารเพื่อยกระดับการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ ภายใต้ลักษณะของกระบวนการผลิตอาหารที่ดี (GMP / HACCP) รวมทั้งต้องสร้างแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในเชิงระบบ ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย การสำรวจหรือสร้างแนวความคิด การกลั่นกรองแนวความคิด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ วิเคราะห์ด้านต้นทุนของธุรกิจ การพัฒนาและทดสอบ และการผลิตเชิงการค้า เพื่อสามารถประเมินความเสี่ยงของผลิตภัณฑ์ได้ทุกขั้นตอน

3.2 ด้านการพัฒนาระบบธุรกิจ ควรพัฒนารูปแบบธุรกิจที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์สุขภาพ พร้อมทั้งพัฒนาภาพลักษณ์ให้ดึงดูดใจผู้บริโภค และสร้างสิ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของจังหวัดอุดรดิตถ์ เช่น “ตราสินค้าร่วม” ที่เป็นสัญลักษณ์หรือข้อความที่แสดงถึงความเป็นจังหวัดอุดรดิตถ์ และไม่ควรถูกเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจังหวัดมาเป็นสัญลักษณ์ อีกทั้งต้องมีสัญลักษณ์ที่เป็นสิ่งบ่งบอกชัดเจนว่าเป็น “ผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชน” รวมถึงต้องสร้างระบบการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ภายในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง โดยแนวทางการพัฒนาสำหรับผู้ผลิตสินค้าและผู้ออกแบบ ควรต้องทราบข้อมูล ลักษณะของสินค้าที่จะบรรจุ สาเหตุที่จะทำให้อายุสั้นหรือเสื่อมคุณภาพ เพื่อเลือกวัสดุสำหรับทำบรรจุภัณฑ์ อีกทั้งต้องทราบความต้องการของกลุ่มลูกค้าเป้าหมายเพื่อเลือกบรรจุภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า ต้นทุนต่อหน่วยของบรรจุภัณฑ์ และข้อมูลทางด้านกฎ ระเบียบ ตามกฎหมายอาหาร

3.3 ด้านการพัฒนาระบบการตลาด ควรสร้างศักยภาพด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารของจังหวัดอุดรดิตถ์ ในระดับต่างๆ โดยมีการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์อาหารภายในประเทศ (Local Standard) ให้สอดคล้องกับมาตรฐานโลก (Global Standard) อย่างชัดเจน และคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งหมดในลักษณะของสหสัมพันธ์ที่ส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกันตลอดทั้งห่วงโซ่อาหาร (Food Chain) ภายใต้กรอบแนวคิดที่สำคัญ คือ ระบบการบริหารจัดการที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น “ความพอประมาณ” ที่ผู้ประกอบการต้องรู้จักการลงทุนให้เหมาะสมกับขนาดธุรกิจ วางแผนการผลิตในระดับที่เป็นไปได้ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม “ความมีเหตุผล” เช่น การตัดสินใจต้องมีเหตุผลโดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ “การมีภูมิคุ้มกันที่ดี” คือการเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ความผันผวนทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและความสมดุลของการพัฒนาเพื่อการเติบโตอย่างยั่งยืนที่เหมาะสมกับสภาพบริบทในการสร้าง “เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น” ที่มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมปัจจัยและเงื่อนไขของท้องถิ่น

3.4 ด้านการพัฒนาศูนย์กลางเครือข่าย ควรพัฒนาศูนย์กลางเครือข่ายของผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุดรดิตถ์ ในลักษณะของในมิติเชิงระบบ (มิติพื้นที่และมิติผลิตภัณฑ์) โดยการรวมตัวนั้นต้องนำเอาจุดแข็งของแต่ละฝ่ายมา

เรียนรู้และสนับสนุนกันและกันเป็นการ “ผนึกกำลัง” (Synergy) ในลักษณะที่มากกว่า $1+1 = 2$ แต่ต้องเป็น $1+1 > 2$ เรียกว่าเป็น “พลังทวีคูณ” โดยผลลัพธ์ที่ได้จากการทำงานเป็นเครือข่ายต้องดีกว่าผลรวมที่เกิดจากการปล่อยให้ต่างคนต่างทำแล้วนำผลลัพธ์ของแต่ละคนมารวมกัน อีกทั้งภายในเครือข่ายต้องทำความเข้าใจที่ตรงกัน การรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน มีการเกื้อหนุนพึ่งพากันและมีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยน

วิจารณ์ผล

การศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์ พบประเด็นทางการบริหารจัดการที่สำคัญและสอดคล้องกับผลการวิจัยของเครือข่ายงานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นมหาวิทยาลัยราชภัฏ (2551) ที่ระบุว่า ผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยทั่วไปขาดการสร้างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้มีการพัฒนาความสามารถของคนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ผู้ผลิตส่วนใหญ่ประสบปัญหาขาดความรู้ด้านการจัดการธุรกิจและการตลาด การบริหารจัดการต้นทุน เป็นผลให้ผู้ผลิตได้ผลตอบแทนต่ำ ด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ ปัญหาตลาดที่มีจำกัด เนื่องมาจากคุณภาพผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้มาตรฐานผู้บริโภคขาดความมั่นใจในคุณภาพและความปลอดภัย การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ การบรรจุหีบห่ออาหารแปรรูปพื้นบ้านยังไม่เหมาะสมทั้งในด้านการป้องกันการปนเปื้อน สำหรับทางด้านการศึกษาและพัฒนากลุ่มชุมชนนั้น มีการปฏิบัติเป็นส่วนๆ ตามความสนใจของนักวิชาการแต่ละสาขา กระจัดกระจาย และขาดการสนับสนุนให้ทำงานวิจัยครบวงจร รวมทั้งด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี พบความซ้ำซ้อนของหน่วยงานส่งเสริมและให้การสนับสนุน กระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยียังใช้วิธีการ “ให้ความรู้ด้านเนื้อหา” มากกว่า “การกระตุ้นให้คิดค้นหาวิธีการของตนเอง” การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผ่านมาเป็นความต้องการจากส่วนกลาง ขาดการกระบวนการพัฒนาทั้งระบบอย่างครบวงจรและขาดการบริหารจัดการภาพรวม ทำให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไม่เห็นภาพที่เด่นชัด ดังนั้นแนวทางของผลการศึกษาร่วมกันเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์ครั้งนี้จึงเป็นข้อเสนอทางวิชาการที่ได้จากกระบวนการมีส่วนร่วมกับพหุภาคี โดยใช้รูปแบบการบริหารจัดการร่วมกับองค์ความรู้ทางเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร เพื่อยกระดับและพัฒนาศักยภาพผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชน

สรุป

ผลการศึกษาทั้งหมด ทำให้เห็นสถานการณ์ของผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์ ทั้งในมิติของสภาพปัญหา ด้านกระบวนการผลิต ด้านคุณภาพมาตรฐานของวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ ด้านบรรจุภัณฑ์และด้านการตลาด รวมถึงผลการตรวจวิเคราะห์คุณภาพด้านจุลินทรีย์ของผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนในปริมาณเชื้อยีสต์ รา และจุลินทรีย์ทั้งหมด ที่ส่วนมากอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน รวมทั้งแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ทำให้เห็นภาพของการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การพัฒนากระบวนการตลาด การพัฒนาศูนย์กลางเครือข่ายที่ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาแผนแม่บทของผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์ต่อไป

คำขอขอบคุณ

ขอขอบคุณกลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล งบประมาณ และทรัพยากรบุคคลในการดำเนินการศึกษานี้

เอกสารอ้างอิง

ชนิษฐา กาญจนรังสินนท์. 2551. การบริหารงานเครือข่าย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.northphc.org/doc/mananet.doc>.

นโยบายอาหารปลอดภัย “ภารกิจเพื่อคนไทย” ดันครัวไทยสู่ครัวโลก. (2551, 21 มิถุนายน). ผู้จัดการรายวัน.

พัชริน ดำรงกิตติกุล. การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน : สร้างอาชีพท้องถิ่นที่ยั่งยืนเพื่อการพึ่งตนเอง.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://rescom2006.trf.or.th/display/show_colum.php?id_colum=1214

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. 2546. เอกสารประกอบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการโครงการพัฒนาศักยภาพผู้การเป็น

วิทยากรที่เลี้ยงเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เรื่องกระบวนการแปรรูปอาหารเบื้องต้นและสุลักษณะที่ดีในการผลิตอาหาร, พิษณุโลก

สุมณฑา วัฒนสินธุ์. 2544. คู่มือความปลอดภัยของอาหาร. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ

สุวิมล กิรติพิบูล. 2547. ระบบการจัดการและควบคุมการผลิตอาหารให้ปลอดภัย. สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี(ไทย-ญี่ปุ่น), กรุงเทพฯ

Boissevain, Jeremy and J. Clyde Mitchell. 1973. Network Analysis : Studies in Human Interaction. Netherlands : Mouton & Co.

Doyle, Robert. 1998. Community Development in an Age of Globalization : the Partnership Option. Prepare for the presentation to the 1st International Conference on Community Development in the Asia - Pacific at Sukhothai Thammathirat University.